

УДК 37.42:378.1

Корнят Віра Степанівна

викладач Педагогічного коледжу,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

hodzinska@ukr.net

СТРУКТУРА ДІАГНОСТИЧНИХ УМІНЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Анотація. В статті розглядається проблема професійної підготовки соціального підготовки до виконання ними функціональних обов'язків, зокрема формування необхідних професійних умінь. Описано основні функції та напрями діяльності соціального педагога, розкрито окремі погляди науковців до змісту та сутності діагностичних умінь педагогів. На основі аналізу наукових досліджень пропонується авторська структура діагностичних умінь соціального педагога, розкрито її зміст.

Ключові слова: професійні уміння; діагностичні уміння; соціальний педагог; професійна підготовка; критерії.

В умовах реформування вищої освіти в Україні особливої ваги набуває питання про новий якісний рівень підготовки фахівців, до рівня їх професійних знань та умінь. Соціальний педагог є відносно новою та молодого спеціальністю, відтак існує потреба у таких фахівцях, котрі б володіли сучасними технологіями соціально-педагогічної роботи, спрямованими на покращення соціального функціонування підростаючого покоління [3, 295].

Професійна діяльність соціального педагога вимагає наявності у нього складних комплексних умінь, які включають здатність творчо комбінувати всі можливі компоненти діяльності, оперативно змінювати напрями діяльності, враховувати проміжні результати, умови, що змінюються, вплив зовнішнього середовища. Сформованість професійних умінь соціального педагога впливає на якість кваліфікаційної характеристики майбутнього фахівця. Уміння і навички, набуті в студентські роки, стають важливою умовою постійного удосконалення професійної майстерності [3].

Л. Савенкова наголошує, що сформованість умінь є кінцевою метою педагогічного процесу, його завершенням у професійному навчанні. Результат професійної підготовки фахівця – це очікувані та вимірювальні конкретні

досягнення випускників, які визначають, що здатний робити випускник після завершення навчання [7].

Метою статті є представити структуру діагностичних умінь соціального педагога.

Проблемою удосконалення процесу професійної підготовки соціального педагога сьогодні займаються багато науковців. Серед них Л. Міщик, І. Зверева, А. Капська, В. Поліщук, які досліджують теоретичні та методологічні основи професійної підготовки соціального педагога в Україні. Особливості підготовки соціальних педагогів за рубежом та можливості застосування цього досвіду в Україні вивчали С. Когут, Н. Гайдук, О. Пришляк. Значна частина наукових досліджень присвячена вивченню особистості соціального педагога, формування у них необхідних професійних якостей (комунікативних, рефлексивних та ін.). До их належать дослідження Р. Вайнола, З. Фалинська, О. Пожидаєва, В. Багрій, І. Ковчина, О. Гомонок та ін.)

А. Капська відзначає, що різні види соціально-педагогічної роботи потребують від спеціаліста певного набору професійних і особистісних якостей, які дають можливість йому якісно надавати допомогу клієнтам [6]. Соціальний педагог, відповідно до «Соціальних стандартів і нормативів здійснення соціальної роботи ЦССМ» повинен здійснювати психодіагностику клієнтів; проводити прикладні психологічні дослідження; здійснювати консультування клієнтів; розв'язувати педагогічні проблеми сім'ї та її членів з питань виховання та розвитку дітей; виявляти неблагополучні сім'ї; виявляти дітей, підлітків та молоді, схильних до девіантної поведінки; організовувати соціальний супровід клієнта та соціальнопозитивну діяльність дітей і молоді; аналізувати рівень матеріально-побутового забезпечення клієнта; здійснювати соціальне інспектування неблагополучних сімей; здійснювати соціально-педагогічний патронаж. Для успішного їх здійснення потрібні уміння: проводити психодіагностику особистості, здійснювати соціально-психологічну діагностику, обирати методики для обстеження відповідно до результатів діагностики, володіти технологіями обробки, систематизації та інтеграції отриманих результатів; проводити оглядово-аналітичне

вивчення ситуації, особистості, її поведінки, здійснювати оглядово-критичний аналіз і зробити висновки стосовно проблеми, дати теоретичне обґрунтування проблеми, здійснити емпірично-описове та емпірично-пояснювальне до-слідження, розробити методичне забезпечення психологічного дослідження та шляхи застосування результатів у практиці; володіти методами спостереження, опитування, біографічного, незакінчених речень, проєктивних методик, нестандартизованого інтерв'ю) [6, 45].

В структурі соціально-педагогічної діяльності О. Безпалько [2] виділяє наступні, відносно самостійні, функції: комунікативна, організаторська, прогностична, охоронно-захисна, діагностична, попереджувально-профілактична, корекційно-реабілітаційна, соціально-терапевтична. Вважаємо, що діагностичні вміння, формування яких є об'єктом нашого дослідження, необхідні для якісної реалізації кожної із цих функцій. Жодна з них не може бути успішно реалізована без діагностичних умінь.

Діагностична функція – одна з основних в діяльності соціального педагога. Головним її завданнями є: одержати повну інформацію, необхідну для постановки діагнозу і забезпечити кваліфіковану реалізацію наступних етапів (підетапів); уточнити соціально-педагогічну проблему клієнта; підготувати необхідну інформацію для прогностичної діяльності в кожній ситуації [2, 38].

Для реалізації даної функції майбутній соціальний педагог повинен знати теоретичні засади психолого-педагогічної діагностики, особливості діагностування об'єктів соціально-педагогічної діяльності, методологію та методи соціально-педагогічної діагностики, принципи діагностичної діяльності, напрями психолого-педагогічної діагностики. Для успішної реалізації даної функції соціальний педагог, на її думку, повинен набути таких умінь: визначати пріоритетні напрями та об'єкти психолого-педагогічної діагностики, добирати оптимальний діагностичний інструментарій, розробляти програми психолого-педагогічного діагностування як окремої особистості так і мікрогруп, аналізувати та узагальнювати результати діагностичної роботи, використовувати результати діагностування в проєктах професійної діяльності.

Соціальна діагностика – необхідний напрям соціально-педагогічної діяльності, початок роботи соціального педагога з будь-якою категорією клієнтів і будь-яким типом соціальних проблем. Жоден соціальний педагог не займається тільки соціальною діагностикою, але кожний соціальний педагог разом з іншими обов'язками повинен виконувати функції соціального діагноста [5]. Відмінною рисою діагностики є і те, що вона визначаються не тільки знаннями, але і навичками та уміннями, зокрема й діагностичними, які потрібно формувати та розвивати.

Як було зазначено вище соціальна діагностика використовується в різних сферах життєдіяльності людей. Соціальний педагог, як зазначає І. Парфенович [5], є автором або учасником прикладних психолого-педагогічних, соціологічних, економічних досліджень, займається консультуванням у вирішенні соціальних проблем, корекцією й реабілітацією, формами й методами терапевтичного впливу. Але частіше всього в діяльності соціального педагога діагностика виступає в якості вихідної, самостійної сфери діяльності. З соціальної діагностики стану клієнта повинні починатися і нею ж закінчуватися дії соціального педагога.

Разом з тим виникає ще проблема підготовки студентів, майбутніх соціальних педагогів, до діагностичної діяльності, одним із провідних завдань якої стає формування відповідних умінь у майбутніх соціальних педагогів.

На думку багатьох дослідників основою формування професійних умінь є діяльність. А діяльність, як зазначає О. Леонтьєв, не існує інакше, як у формі дій чи ланцюга дій. У дослідженнях П. Гальперіна, Н. Тализіної знаходимо теорію поетапного формування розумових дій наступними етапами:

- попереднє знайомство з дією, з умовами його виконання;
- формування дій в матеріальному вигляді з розгортанням усіх операцій, які в нього входять;
- формування зовнішньо-мовної дії;
- формування внутрішньомовної дії;
- перехід в глибоко згорнуті процеси мислення.

Сутність засвоєння знань і умінь ґрунтується на теорії поетапного формування розумових дій, а саме процес системного оволодіння розумових дій, що відбувається

в процесі інтеріоризації, тобто переходу всередину відповідної розумової дії. Психічна діяльність є результатом перенесення зовнішніх матеріальних дій у план відображення, сприймання, уявлення і понять [3].

М. Фалько [8, 5] в теоретичній моделі діагностичних умінь майбутнього педагога виділяє такі групи вмінь: аналітико-синтетичні та інформаційні вміння (вміння аналізувати, синтезувати, узагальнювати, класифікувати наукову інформацію; вміння здійснювати інформаційний пошук в системі Internet; вміння описувати педагогічні явища; вміння використовувати науковий тезаурус); власне діагностичні вміння (вміння визначати конкретний предмет діагностики; вміння розробляти діагностичний інструментарій і чітко описувати техніку його використання у педагогічному процесі; вміння самодіагностики рівня готовності до соціально-педагогічної діяльності); прогностично-проектувальні вміння (вміння моделювати педагогічну діяльність; вміння передбачати наслідки педагогічного процесу; вміння прогнозувати шляхи виправлення недоліків); креативно-інноваційні вміння (вміння знаходити нове в педагогічних явищах; вміння робити вибір методичної концепції власної праці; вміння прогнозувати соціально-педагогічну діяльність).

Інший підхід до структури діагностичних умінь знаходимо у дослідженнях О. Кривоноса [3]. Основними компонентами структури науковцем виділяються такі: мотиваційно-ціннісний – зацікавленість діагностикою (педагогічною, соціальною), схильність до діагностичної діяльності в соціально-педагогічній сфері, усвідомлення мети та мотивів цієї діяльності; змістово-проектувальний – теоретичні знання, навички, пізнавальна активність; когнітивно-операційний ступінь засвоєння діагностичними вміннями, науково-методологічними основами їх використання в професійній діяльності; особистісно-рефлексивний (власний стиль, здатність оцінювати власну діяльність та її результати, самоосвіта). Зазначені компоненти утворюють єдине ціле і знаходяться у тісній взаємодії.

С. Мартиненко [5; 148], досліджуючи проблему діагностичної діяльності педагогів запропонувала дві складові підготовки до неї – діагностичні знання та діагностичні вміння. Сутність діагностичних знань полягає у: знаннях про природу

діагностичної діяльності (роль діагностичної діяльності в системі роботи педагога, її місце в системі педагогічної діяльності, знання про зміст, методи, засоби та функції діагностичної діяльності, специфіку здійснення процедури діагностування тощо); знаннях теорії педагогічної, психологічної діагностики (об'єкт, роль прогнозування в діагностиці, побудова гіпотез у діагностичному дослідженні та дотримання етичного аспекту тощо); знаннях технології діагностичної діяльності (про методи збору діагностичної інформації, організації діагностичного спостереження, опитування, правила складання тестових завдань тощо). Діагностичні вміння складаються з таких компонентів: когнітивні (вміння аналізувати, класифікувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо); технологічні (вміння визначати мету і розробляти конкретні завдання діагностичного вивчення, підбирати діагностичний інструментарій, накопичувати і обробляти діагностичну інформацію, здійснювати самодіагностику) [4, 149].

Для нашого дослідження важливим є досвід С. Балашової [1, с. 10], яка вивчала проблему професійної підготовки майбутніх вчителів в умовах педагогічного коледжу, зокрема формування в них дослідницьких умінь. Нею обгрунтована така структура дослідницьких умінь майбутнього вчителя, у якій виділено: інформаційні вміння (уміння здійснювати інформаційний пошук, уміння працювати з книгами, довідниками та іншими першоджерелами; уміння працювати з технічними джерелами інформації); аналітико-синтетичні вміння (уміння аналізувати, синтезувати інформацію; уміння виділяти головне, суттєве; уміння описувати явища (процеси); уміння систематизувати та класифікувати інформацію); креативні вміння (уміння генерувати ідеї, висувати припущення; здатність до фантазії, уяви; уміння переносити знання, уміння у нові проблемні ситуації; уміння виділяти протиріччя; здатність до подолання інерції мислення); прогностичні вміння (уміння передбачати наслідки педагогічного процесу; уміння здійснювати ретроспективний аналіз педагогічного процесу; здатність до екстраполяції) [1; 9].

На основі аналізу наукової літератури нами визначена наступна структура діагностичних умінь соціального педагога. (Див. Рис. 1.)

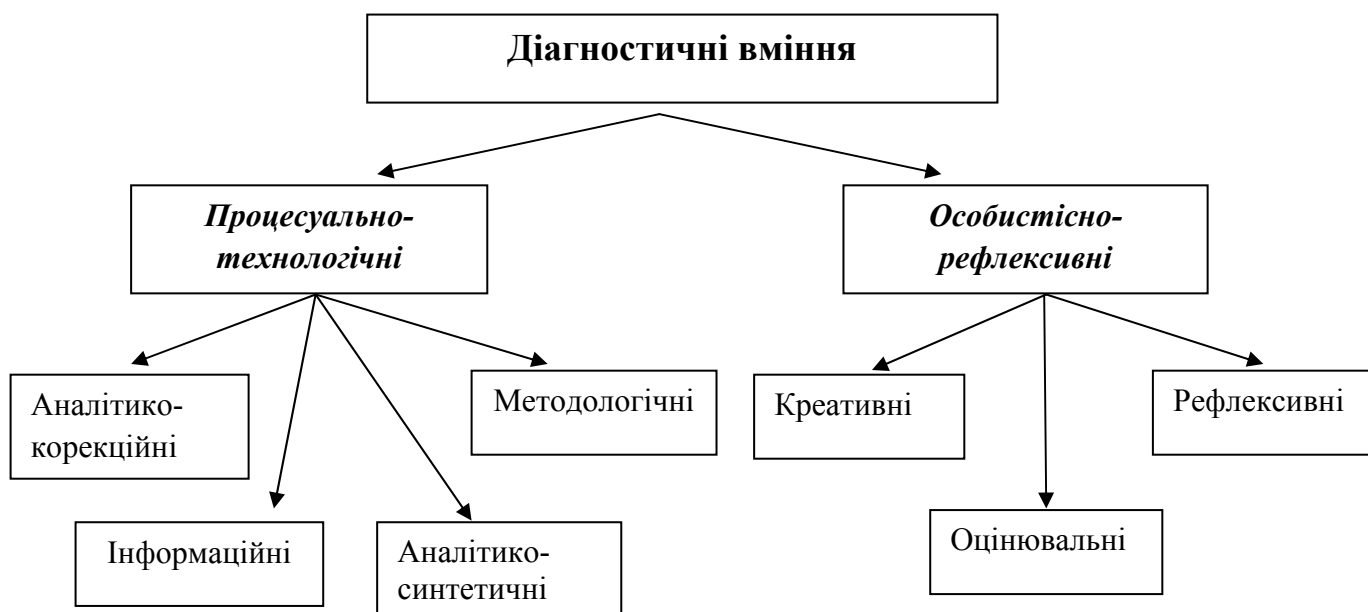

Рис. 1. Структура діагностичних умінь соціального педагога

Як видно зі схеми діагностичні уміння складаються з двох структурних компонентів: процесуально-технологічні уміння та особистісно-рефлексивні уміння. До групи процесуально-технологічних умінь відносяться:

- аналітико-синтетичні (вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати, класифікувати інформацію, вміння визначити чітко проблему та предмет діагностики, здійснювати інтерпретацію отриманих результатів, вміння формулювати висновки);
- інформаційні (вміння здійснювати пошук, відбір та аналіз інформації з різних джерел);
- методологічні (знання та вміння здійснювати спостереження, анкетування, опитування, інтерв'ю, ранжування, проводити експертну оцінку, знання проєктивних та інших методик для здійснення діагностичної діяльності, вміння адекватно підібрати методики для проведення діагностики, вміння розробити методичне забезпечення дослідження та шляхи застосування результатів на практиці);
- аналітико-корекційні (вносити адекватні зміни у програму роботи відповідно до власних можливостей та здібностей, прогнозувати результати власної діяльності, шляхи удосконалення, пропонувати

способи вирішення проблем).

До особистісно-рефлексивних ми відноситься:

- креативні (нестандартність, гнучкість мислення, вміння творчо застосовувати знання в нових ситуаціях);
- рефлексивні (вміння здійснити рефлексію над здійсненою діагностичною діяльністю);
- оцінювальні (вміння оцінити власні діагностичні вміння, здійснити самодіагностику рівня готовності до здійснення діагностичної діяльності, вміння сприяти самовдосконаленню).

Таким чином, запропонована структура діагностичних умінь соціального педагога дасть можливість покращити процес професійної підготовки соціального педагога в умовах педагогічного коледжу. В перспективі є потреба в розробці критеріїв та показників формування діагностичних умінь, виділення рівнів їх засвоєння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балашова С.П. Формування дослідницьких умінь у студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення природознавчих дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С.П. Балашова. – Київ, 2000. – 20 с.
2. Безпалько О. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. [для студентів вищ. навч. закл.] / О.В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
3. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С.Ф. Клепко. – Полтава: ПОШПО, 2006. – 328с.
4. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: Монографія / С.М. Мартиненко. – К.: КМПУ імені Б.Д Грінченка, 2008, – 434с.
5. Парфенович І. Соціальна діагностика (лекції) [Електронний ресурс] / І. Парфенович. Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/category/35/208/114/>
6. Соціальна педагогіка / За ред. Проф.. А.Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури. – 468 с.
7. Слостенин В.А. Педагогіка / В.А. Слостенин. – М.: Просвещение, 1977. – 362с.
8. Фалько М.І. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / М.І. Фалько. – Київ, 2005. – 20 с.

Рецензент

Мачинська Н.І. – д. пед. н., доцент.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2014

СТРУКТУРА ДИАГНОСТИЧЕСКИХ УМЕНИЙ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Корнят Вера Степановна

преподаватель Педагогического колледжа,

Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов

hodzinska@ukr.net

Аннотация. В статье рассматривается проблема профессиональной подготовки социального педагога, к выполнению ими функциональных обязанностей, в частности формирование необходимых профессиональных умений. Описаны основные функции и направления деятельности социального педагога, раскрыты отдельные взгляды научных работников к содержанию и сущности диагностических умений педагогов. На основе анализа научных исследований предлагается авторская структура диагностических умений социального педагога, раскрыто ее содержание.

Ключевые слова: профессиональные умения; диагностические умения; социальный педагог; профессиональная подготовка; критерии.

STRUCTURE OF DIAGNOSTIC ABILITIES OF SOCIAL TEACHER

Vira S. Korniat

teacher,

Pedagogical college of the Lviv national university of Ivan Franco, Lviv

hodzinska@ukr.net

Annotation. In the article the problem of professional preparation is examined social teacher to implementation by them functional duties, in particular forming of necessary professional abilities. Basic functions and directions of activity of social teacher are described, the separate looks of research workers are exposed to maintenance and essence of diagnostic abilities of teachers. On the basis of analysis of scientific researches the author structure of diagnostic abilities of social teacher is offered, its maintenance is exposed.

Keywords: professional abilities; diagnostic abilities; social teacher; professional preparation; criteria.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Balashova S.P. Formation of research skills in pedagogical college students in the study of natural sciences: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity» / S.P. Balashova. – Kyiv, 2000. – 20 p (in Ukrainian).
2. Bezpalko O. Social pedagogy: charts, tables, comments: navch. posib. [dlia studentiv vyshch. navch. zakl.] / O.V. Bezpalko. – K. : Tsentр uchbovoi literatury, 2009. – 208 p (in Ukrainian).
3. Klepko S.F. Philosophy of Education in the European context / S.F. Klepko. – Poltava: POIPPO, 2006. – 328 p (in Ukrainian).
4. Martynenko S.M. Diagnostic activity future teacher elementary school: theory and practice: Monohrafiia / S.M. Martynenko. – K.: KMPU imeni B.D Hrinchenka, 2008, – 434p (in Ukrainian).

5. Parfenovych I. Social diagnosis (lektsii) [Elektronnyi resurs] / I. Parfenovych. Rezhym dostupu: <http://studentam.net.ua/content/category/35/208/114/> (in Ukrainian).
6. Social pedagogy / Za red. Prof.. A.Y. Kapskoi. – K. : Tsentr navchalnoi literatury. – 468 p (in Ukrainian).
7. Slastenyn V.A. Pedagogics / V.A. Slastenyn. – M.: Prosveshchenye, 1977. – 362p (in Russian).
8. Falko M.I. Formation of research skills for future music teachers in higher pedagogical educational institutions: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity» / M.I. Falko. – Kyiv, 2005. – 20 p (in Ukrainian).